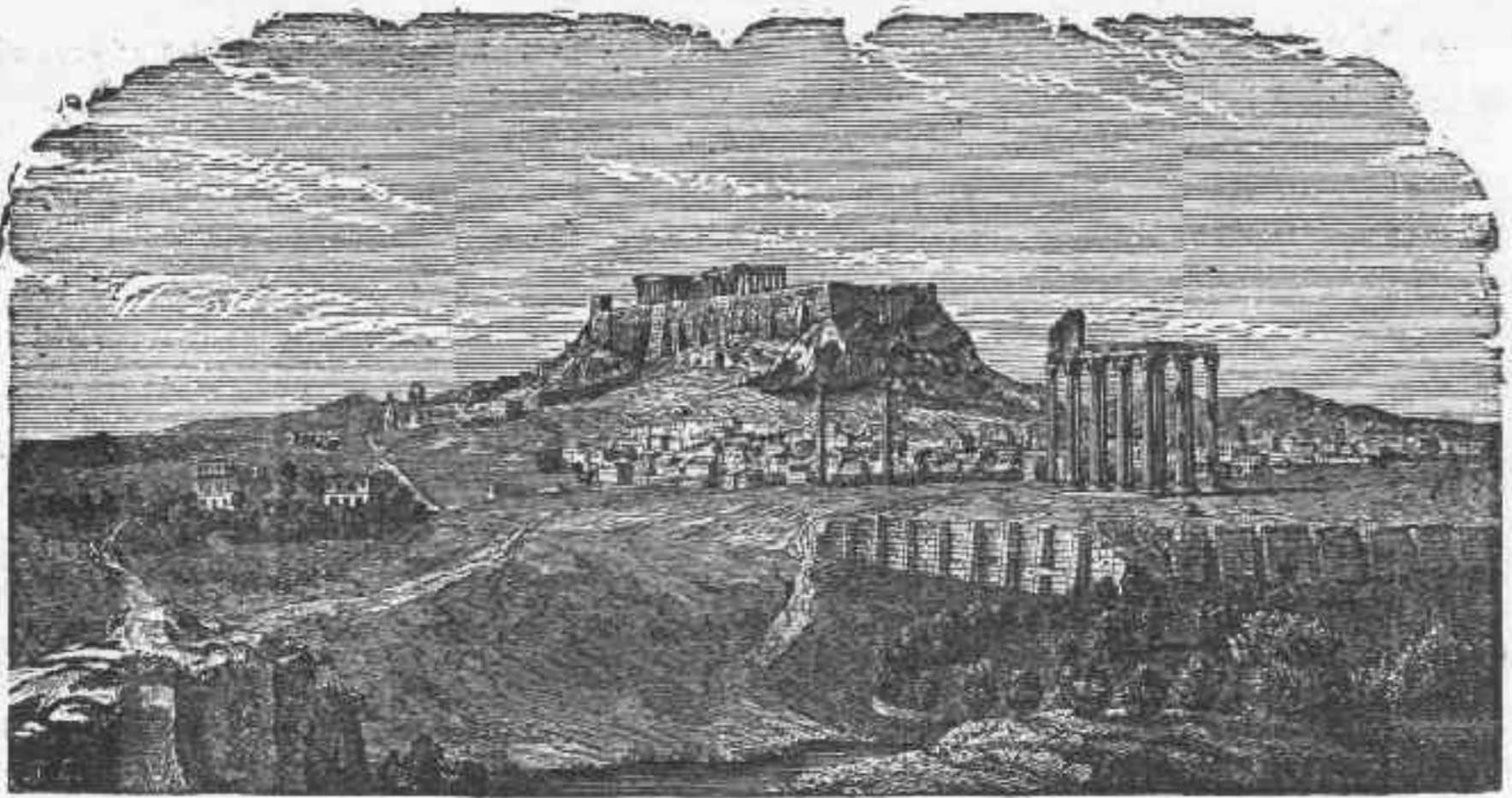

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1868.

ΤΟΜΟΣ ΙΗ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 430.

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

(Συνέχ. Ἰδε φυλλάδ. 428.)

Φαῖδρος.

Τοιοῦτος λοιπὸν εἶναι ὁ δεύτερος λόγος τοῦ Σωκράτους, ὃν ἠναγκάσθημεν σχεδὸν κατὰ γράμμα νὰ μεθερμηνεύσωμεν ἀνεπίδεκτον ὄντα ἐπιτομῆς καὶ περιλήψεως, πρῶτον διότι οἱ μῦθοι, ἐν οἷς καὶ οὗτος ἐπέχει τὴν πρώτην τάξιν, δὲν ἐπιτέμνονται, καὶ δεύτερον διότι ὑπὸ τὴν μυθικὴν μορφήν καὶ τὴν συμβολικὴν παράστασιν κεφαλαιωδῶς ἐκτίθενται ἐν εἰρμῷ τινι καὶ ἀλληλουχίᾳ αἱ κυριώτεραι θεωρίαι, αἱ ψυχολογικαί, ὄντολογικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Πλατωνικοῦ συστήματος.

Ὁ Φαῖδρος κατακληθεὶς ὑπὸ τῆς ἀκροάσεως τοῦ λόγου τούτου, ἀπροκαλύπτως ὁμολογεῖ ὅτι ὁ Λυσίας ἐὰν ἐπεχειρεῖ ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὸν Σωκράτην συγγράφων περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, θὰ ἀπετύγχανεν ἐξελεγχόμενος πολλῶ ὑποδεέστερος. Ἐκτός δὲ τούτου θεωρεῖ ὡς ἐνδεχόμενον τοῦ λοιποῦ ὑπὸ φιλοτιμίας ν' ἀποστῇ ὁ Λυσίας τοῦ συγγράφειν, εἰκάζων τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι πρὸ τινων ἡμερῶν πολιτικός τις τὸν ὠνείδιζεν ἀποκαλῶν αὐτὸν λογογράφον καὶ σοφιστὴν, καθὼ ἀσχολούμενον εἰς ῥητορικὰς μελέτας· ἐπειδὴ, κατὰ τὴν δοξασίαν τοῦ Φαῖδρου οἱ

διάσημοι πολιτικοὶ ἄνδρες αἰσχύνοντι νὰ συντάττωσι λόγους καὶ νὰ καταλείπωσι μετὰ θάνατον ἰδία αὐτῶν συγγράμματα, φοβούμενοι μήπως καλῶσιν αὐτοὺς σοφιστὰς οἱ μεταγενέστεροι. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Σωκράτης ἀστείως καθιπτόμενος τῶν πολιτικῶν νομίζει ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος ὠνείδισε τὴν συγγραφήν τῶν λόγων οὐχὶ ἐξ ἐνδομύχου πεποιθήσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸ φαινόμενον μᾶλλον καὶ καθ' ὑπόκρισιν, διότι οἱ δικημότεροι τῶν πολιτικῶν, λέγει, εἶναι ὄντως ἐρασταὶ τῆς λογογραφίας καὶ τῆς καταλείψεως συγγραμμάτων. Καὶ βέβαιον τί ἄλλο εἶναι αἱ διατυπώσεις τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου τῆ συναινέσει τῆς Βουλῆς εἰσαγομένων ψηφισμάτων, εἰμὴ συγγράμματα; διότι ἐν αὐτοῖς τοῖς ψηφίσμασιν ὁ εἰσηγητὴς αὐτῶν ἢ ὁ συγγραφεὺς προτάττει τὸ ὄνομα τῆς Βουλῆς ἢ τοῦ δήμου ἢ καὶ ἀμφοτέρων· καὶ δικτὶ; διότι τοσοῦτον ἀγαπᾷ τοὺς ἐπιδοκιμάζοντας καὶ θαυμάζοντας τοὺς λόγους των, ὥστε ἐπιγράφουσι πρῶτον τοὺς ἐπαινέτας των, προοιμιαζόμενοι ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. Κατόπιν δὲ ἐπιφέρει τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἀνακηρύττων μετὰ πολλῆς σοβαρότητος καὶ ἐγκωμιάζων αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς τὸν συγγραφέα, ὡς τὸν εἰσηγητὴν τοῦ ψηφίσματος, διὰ τῆς φράσεως, καὶ δε εἶπε (ὁ δεῖνα ἐγνωμάτευσε). Τέλος δὲ πρὸς ἐπίδειξιν τῆς σοφίας του ἄρχεται τῆς ὑποθέσεως, ποιούμενος ἐνίο-

τε λίαν διεξοδικὸν σύγγραμμά· ἐὰν λοιπὸν τοῦτο εὐδοκιμήσῃ, ὁ συγγραφεὺς ἀπέρχεται χαίρων ἐκ τῆς ἐκκλησίας ὡς ὁ εὐδοκιμήσας ποιητὴς ἐκ τοῦ θεάτρου· ἐὰν δὲ ἀπ' ἐναντίας ἀποδοκιμασθῇ, καὶ ἴδῃ ἑαυτὸν στερούμενον τῆς τιμῆς ἣς ἠλπιζε νὰ ἀξιώθῃ ὡς ἐπιτήδειος λογογράφος καὶ συγγραφεὺς, πενθεῖ αὐτὸς καὶ τὸν συλλυποῦνται καὶ οἱ φίλοι του. Ἐκ τῶν εἰρηκένων λοιπὸν γίνεται δῆλον ὅτι δὲν εἶναι αἰσχρὸν τὸ λέγειν καὶ συγγράφειν, ἀλλὰ τὸ κακῶς λέγειν καὶ συγγράφειν. Ἐρωτῶντος λοιπὸν τοῦ Σωκράτους τὸν Φαίδρον, ἂν πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τίς ὁ τρόπος τοῦ καλῶς ἢ κακῶς συγγράφειν, ὁ νέος οὗτος διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεώς του ἀπεικονίζεται ὡς λίαν φιλήκοος, ὡς παρ' οὐδὲν λογιζόμενος ἀπάσας τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ἀπέναντι τῆς ἐκ τῆς φιληκοῦας τῶν λόγων προσγινομένης αὐτῷ ἀκράτου τέρψεως. Ὁ Σωκράτης οὖν, ἀστείως σκώπτων τὴν περὶ τοῦ λόγου ἀκατάσχετον ταύτην ὁρμήν τοῦ Φαίδρου, ἐντέχνως παρενδύει τὸν περὶ τῶν τεττίγων μῦθον. Μάλιστα, λέγει, ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ταύτην, οὐ μόνον διότι ἔχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος σχολὴν καὶ ἄνεσιν, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ τέττιγες ἄδοντες ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεγόμενοι, ὡς συνειθίζουσιν ἐν καιρῷ καύσωνος, ἐμβλέπουσι πρὸς ἡμᾶς. Ἐὰν λοιπὸν ἴδωσι καὶ ἡμεῖς τοὺς δύο ὡς τοὺς κοινούς ἀνθρώπους ἐν ὥρᾳ μεσημβρίας ἀντὶ τοῦ συνδιαλέγεσθαι νυστάζοντες, καὶ δι' ἀδράνεια τῆς διανοίας ἀποκοιμίζομένους ὑπὸ τῆς φωνῆς των, δικαίως θὰ μᾶς καταγελάσωσι νομίζοντες ὅτι ἤλθον εἰς τὸ καταγνώσκειν τοῦτο τινὰ ἀνδράποδα ἵνα κοιμηθῶσι περὶ τὴν κρήνην ὡς πρόβατα μεσημβριάζοντα. Ἐὰν ὅμως μᾶς βλέπωσι συνεχίζοντας τὴν συνδιάλεξίν μας καὶ μὴ καταγοητευομένους ὑπὸ τῶν ἁτμάτων τῶν νέων τούτων Σειρήνων, ἴσως αἰσθανόμενοι πρὸς ἡμᾶς σέβας καὶ θαυμασμὸν, χάρισουσιν ἡμῖν ἐκεῖνο τὸ δῶρον ὑπερ ἑλαθόν θεῖον ἵνα τὸ χαρίζωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Τί δὲ εἶναι τὸ δῶρον τοῦτο καὶ εἰς τί συνίσταται, τὸ πληροφορούμεθα ἐκ τῶν περὶ τῶν τεττίγων μυθολογουμένων. — Λέγεται ὅτι οἱ τέττιγες ἦσαν ποτὲ ἄνθρωποι πρὶν ἢ γεννηθῶσιν αἱ Μοῦσαι. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν γέννησιν τῶν Μουσῶν ἐφάνη καὶ ἡ ὠδὴ, τινὲς τῶν τότε ἀνθρώπων τοσοῦτον ἐξεπλάγησαν ὑπὸ ἡδονῆς, ὥστε ἄδοντες ἐλησμόνησαν βρῶσιν καὶ πόσιν, καὶ ἀνεπαισθήτως ἐτελεύτησαν. Ἐκ τούτων φέρεται κατόπιν τὸ γένος τῶν τεττίγων, ὅπερ ἔλαθε παρὰ τῶν Μουσῶν τὸ δῶρημα τοῦτο μηδ' ἄλλως νὰ ἔχῃ ἀνάγκην τροφῆς, ἀλλὰ ν' ἄδῃ ἄσιτον καὶ ἀποτὸν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς τελευτῆς του, καὶ μετὰ ταῦτα μεταβαίνειν εἰς τὰς Μοῦσας ν' ἀναγγέλλῃ αὐταῖς τοὺς τιμῶντας ἐκάστην αὐτῶν. Εἰς μὲν τὴν Τερψιχόρην λοιπὸν

ἀναγγέλλοντες τοὺς διὰ τῶν χορῶν τιμῶντας αὐτὴν τοὺς καθιστῶσι προσφιλεστέρους εἰς τὴν Μοῦσάν, εἰς δὲ τὴν Ἑρατὴν τοὺς διὰ τῶν ἐρωτικῶν ἁσμάτων, ὡσχύτως δὲ καὶ εἰς τὰς ἄλλας τοὺς ἀπονέμοντας τὴν προσήκουσαν ἐκάστη τιμὴν. Εἰς δὲ τὴν πρεσβυτάτην Καλλιόπην καὶ τὴν δευτερότοκον Οὐρανίαν ἀναγγέλλουσι τοὺς φιλοσοφούντας καὶ τιμῶντας τὴν μουσικὴν ἐκείνην (1), διότι αὗται μάλιστα τῶν Μουσῶν ἐπιστατοῦσιν εἰς τὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ εἰς τοὺς θεῖους καὶ ἀνθρωπίνους λόγους ἄδουσι μελωδικώτατα (2). Διὰ τοὺς προεκτεθέντας λοιπὸν καὶ δι' ἄλλους πολλοὺς λόγους δέον ἵνα ἐν τῇ μεσημβρίᾳ συζητῶμεν ἀντὶ τὸ νὰ καθεύδωμεν.

Ἀποδεχθέντος τοῦ Φαίδρου λίαν προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Σωκράτους, τὸν ἐρωτᾷ οὗτος κατὰ πρότον ἂν θεωρῇ ὡς ἀναγκάιον ὅρον τῆς ὀρθῆς καὶ ἐντέχνου ἐπιτεργασίας τοῦ λόγου, τὸ νὰ γινώσκῃ ὁ ῥήτωρ τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ῥηθησομένων. Ὅχι, ἔχω ἐξ ἀκοῆς, ὦ φίλε Σώκρατες, ἀποκρίνεται ὁ Φαίδρος, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη ὁ ῥήτωρ νὰ γινώσκῃ τὰ ὄντως δίκαια ἀλλὰ τὰ πιθανά, τὰ δοκούντα εἰς τοὺς πολλοὺς τοὺς μέλλοντας νὰ δικάσωσιν, οὐδὲ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ἢ κακὰ, ἀλλὰ τὰ δοκούντα τοιαῦτα· διότι ἡ πειθὼ γεννᾶται μᾶλλον ἐκ τῆς δοξασίας ταύτης ἢ ἐκ τῆς ἀληθείας.

Ἀλλ' ὁ Σωκράτης εὐκόλως ἐξελέγχει τὸ γελοῖον, πολλάκις δὲ καὶ ἐπιζήμιον τῆς θεωρίας ταύτης, διὰ τινων παρὰδειγμάτων. Ὑποθεθείσθω, λέγει, ὅτι σὲ συνεβούλευον, ὦ Φαίδρε, ν' ἀγοράσῃς ἵππον ἵνα τὸν μεταχειρίζῃσαι ἐν πολέμῳ, ἀμφοτέρω ὁμῶς ἡγνοοῦμεν τὸν ἵππον, ἐγίνωσκον ὁμῶς περὶ σοῦ τοσόνδε μόνον, ὅτι ὁ Φαίδρος νομίζει ἵππον ἐκ τῶν ἡμέρων ζώων τὸ ἔχον μέγιστα ὦτα. Ἴνα δὲ σὲ πείσω μετὰ σπουδῆς συνέταττον ἐγκώμιον τοῦ ἄνου, ἐπονομάζων αὐτὸν ἵππον, καὶ ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ζῶον λίαν χρήσιμον καὶ εἰς μετακόμισιν σκευῶν καὶ εἰς πόλεμον, βεβαίως ἤθελα ἀποδῆν γελοῖος. Ἀλλ' ἐὰν ῥήτωρ τις ἀγνοῶν τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ συμβουλεύῃ τοὺς συμπολίτας του ὡσπύτως ἀγνοοῦντας, οὐχὶ περὶ μηδαμινοῦ καὶ εὐτελοῦς πράγματος, οὐχὶ περὶ ὄνου ὡς ἵππου, ἀλλὰ περὶ τοῦ κακοῦ ὡς ἀγαθοῦ, καὶ μελετήσας τὰς διαθέσεις καὶ

(1) Δίδει ἡ φιλοσοφία εἶναι μεγίστη μουσική. Παραβ. Φαίδρ. ἐν ἀρχῇ.

(2) Ὁ Πλάτων ἀπενέμει τὴν μὲν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Οὐρανίαν, τοὺς δὲ λόγους εἰς τὴν Καλλιόπην, ὑπαινίσσεται τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ἡ μὲν Οὐρανία ἦτοι ἡ ἐν οὐρανῷ οὕτω ἐπιστατῇ εἰς τὰς ιδέας, εἰς τὰ εἶδη αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἅτινα ἀποτελοῦντα τὸ κῆρυον τῆς φιλοσοφίας ἀντικείμενον κατὰ τὸν προλαβόντα μῦθον ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ οὐρανῷ· ἡ δὲ Καλλιόπη, παρὰ τὸ καλὴ καὶ ὠδὴ, ὁ πῶς (φωνή) ἦτοι ἡ μελωδικὴν φωνὴν ἀφιεῖται ἢ ἡ μελίγλωστος ἐπιστατῇ εἰς τοὺς λόγους.

πᾶς δοξασίας τοῦ κοινοῦ λαοῦ πείσῃ αὐτὸν νὰ πράττῃ τὸ κακὸν ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ τοιοῦτος δὲν θὰ ἀπέδαινεν οὐ μόνον γελοῖος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος;

Πλὴν ἴσως ἀπολογούμενός τις ὑπὲρ τῆς ῥητορικῆς ἐθύνετο ν' ἀντείπῃ ἡμῖν, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωκράτης, ὅτι ἡ ῥητορικὴ, καὶ τοι μὴ διδάσκουσα τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς τὴν προὑποθέτει ὅμως ἀνάγκη ὁ σπουδάζων τὴν τῶν λόγων τέχνην νὰ ἔχῃ ἤδη προεκτεταμένον τὸ ἀληθές. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ ἂν προσοδικασθῇ τις διὰ τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἀληθοῦς δὲν δύναται νὰ πείθῃ ἐντέχνως τοὺς ἀκροατάς του ἂν δὲν προσμάθῃ καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην. Παράδεχομαι, λέγει ὁ Σωκράτης, τὴν ἀντίρρησην ταύτην, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ῥητορικὴ εἶναι ὄντως τέχνη· διότι τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν εἶναι τέχνη, ἀλλὰ ἐμπειρία τις ἄμοιρος τέχνης (ἄτεχνος τριβή). Ἀλλ' εἴν ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ἔχρηται ἀληθείας, ἀναγκασίως ἔπεται ὅτι ἡ ῥητορικὴ εἶναι πάντῃ ἄσχετος πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀληθοῦς· διότι ἡ ὄντως καὶ καθ' αὐτὸ τέχνη τοῦ λέγειν οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ κεχωρισμένη τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἀληθοῦς, τῆς φιλοσοφίας. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀρκεῖ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν φύσιν καὶ τὸ τέλος τῆς. Καὶ τῶντι καθόλου εἰπεῖν ἡ ῥητορικὴ εἶναι τέχνη τοῦ ψυχαγωγεῖν διὰ λόγων τοὺς ἀκροατάς οὐ μόνον ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ παῖς ἐκκλησίαις κατὰ τὰς περὶ τῆς τέχνης θεωρίας τοῦ Γοργίου καὶ τοῦ Θρασυμάχου (οἵτινες ἐνταῦθα παρὰλλόνται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους πρὸς τοὺς ἐν Τροίᾳ ἥρωας, τὸν Νέστορα καὶ τὸν Ὀδυσσεύ), ἐνθα οἱ ἀντιλέγοντες ῥήτορες παριστάνουσιν ἐντέχνως πρὸς τοὺς δικαστάς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὡς δίκαιον ἢ ἄδικον κατὰ τὸ δοκοῦν, ἢ πρὸς τὸν δῆμον τὸ αὐτὸ ὡς ἀγαθὸν ἢ τοῦναντίον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς συλλόγοις, ἐν οἷς Ζήνων ὁ Ἠλεκτικὸς φιλόσοφος (ὅστις παρὰλλεταί καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν ἐν Τροίᾳ Παλαμήδην) κατεῖχε τὴν τέχνην νὰ συζητῇ μετὰ τοσαύτης ἐπιδεξιότητος, ὥστε τὰ αὐτὰ πράγματα ἐφαίνοντο εἰς τοὺς ἀκούοντας ὅμοια καὶ ἀνόμοια, ἐν καὶ πολλὰ, ἡρεμοῦντα καὶ κινούμενα. Ὑπάρχει λοιπὸν ὁριστικὴ τις ἢ ἀντιλογικὴ τέχνη οὐ μόνον περὶ τὸ δικαίον καὶ τὸ συμβουλευτικόν, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντα τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου, δι' ἧς ἀποδείκνυται τις ἱκανὸς νὰ παριστάνῃ ὡς ὅμοια τὰ πάντα τοῖς παῖσι, καὶ ὅταν ἄλλος μηχανᾶται λαθραίως νὰ κατορθώσῃ δι' ἐπιχειρημάτων τὴν ἐξομοίωσιν τούτων, νὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ ν' ἀποκαλύπτῃ τὸ μηχανήμα του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπάτη γίνεται εὐκολώτερον εἰς πράγματα ὀλίγον διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων καὶ σχεδὸν παρὰπλήσια ἢ εἰς πάντα διαστῶτα καὶ διάφορα, ἔπεται ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν νὰ παραστήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ δίκαια ὡς ἄδικα, τὰ ἀγαθὰ ὡς κακὰ, ἢ

τᾶνάπαλιν, θέλει τοὺς ἐξαπατήσῃν μᾶλλον μεταβίων ἡρέμα καὶ κατὰ σμικρὸν εἰς τὸ ἀντίθετον, ἢ διὰ μιᾶς καὶ ἀποτόμως. Ἀνάγκη ἄρα ὁ μέλλων ν' ἀπατήσῃ ἄλλον χωρὶς αὐτὸς ν' ἀπατηθῇ, νὰ διακρίνῃ ἀκριβῶς τὴν ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα τῶν ὄντων. Εἶναι λοιπὸν ἄραγε δυνατόν νὰ καταστῇ τις τεχνικός, ὅπως ἡρέμα καὶ κατὰ σμικρὸν φέρῃ τοὺς ἀκροατάς του διὰ τινος βαθμιαίας σειρᾶς ὁμοιοτήτων ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ ἐναντίον του ἢ νὰ διαφείγῃ αὐτὸς τὴν ἀπάτην ταύτην, ἂν δὲν γινώσκῃ τὴν φύσιν ἐκάστου ὄντος, ἢ ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ἂν δὲν ἦναι εἰδήμων τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας;

Πρόκειται λοιπὸν ἤδη ὅπως αἱ προεκτεθείσαι ἀρχαὶ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ἐπὶ παραδειγμάτων, πρόκειται ὅπως ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου τῶν τριῶν προηγηθέντων λόγων προσδιορισθῇ εἰς τί συνίσταται τὸ ἐντεχνον καὶ εἰς τί τὸ ἄτεχνον, τί τὸ συνᾶδον ἢ μὴ πρὸς τὴν προταχθεῖσαν θεωρίαν τῆς ῥητορικῆς τέχνης. Προσκαλεῖ οὖν ὁ Σωκράτης τὸν Φαίδρον ὅπως ἀναγνώσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου τοῦ Λυσίου. Ἀναγνωσθεὶς δ' αὐτῆς ἀποκαλύπτει τὸ πλημμελὲς τοῦ λόγου καὶ τὸ ἄτεχνον διὰ τῆς ἐφεξῆς διακρίσεως τῶν ἐννοιῶν. Ὑπάρχουσι, λέγει, ὅροι, περὶ τοῦ σημανομένου τῶν ὁποίων ἅπαντες συμφωνοῦμεν οἷον ἀκούοντες προφερομένας τὰς λέξεις σίδηρον ἢ ἀργυρον σχηματίζομεν ἅπαντες τὴν αὐτὴν ἐννοιαν· ἀλλ' εἴαν τις προφέρῃ τὰς λέξεις δίκαιον ἢ ἀγαθόν, διαφωνοῦμεν ἀμφισβητοῦντες πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ῥητορικὴ ἐνσκαλεῖ μείζονα δύναμιν περὶ τὸ ἀπατῆν εἰς τὰς ἐννοίας ἐκείνας ἐν αἷς διαφωνοῦμεν καὶ ἀμφισβητοῦμεθα. Ἀνάγκη ἄρα ὁ μέλλων νὰ μετέλθῃ τὴν ῥητορικὴν τέχνην νὰ διακρίνῃ εὐμεθόδως ἐκάτερον εἶδος τῶν ἐννοιῶν, τὰς τε ἀπλᾶς καὶ τὰς ἐπιδεχομένας ποικίλα σημανόμενα. Ἀλλ' ἡ ἐννοία τοῦ ἔρωτος, περὶ οὗ διαλαμβάνουσιν οἱ προεκτεθέντες τρεῖς λόγοι, ἀνάγκη βεβαίως εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀμφισβητησίμων, διότι ἄλλως θὰ ἦτον ἀδύνατον εἰς τὸν Σωκράτη νὰ ὑποστηρίξῃ πρῶτον ὅτι ὁ ἔρως εἶναι αὐτόχρημα βλάβη εἰς τε τὸν ἐρώντα καὶ τὸν ἐρώμενον, καὶ ἔπειτα ὅτι εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν. Ὡφείλε λοιπὸν καὶ ὁ Λυσίας ἀρχόμενος τοῦ λόγου νὰ ὀρίσῃ τὴν γενικὴν ἐννοιαν τοῦ ἔρωτος περιέχουσαν πᾶν εἶτι ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ δύναμιν· ἐκ ταύτης δὲ ἀκολούθως ὁρμώμενος νὰ ἐξαγάγῃ ὡς περίσματα ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου. Ἀπ' ἐναντίας ὁ Λυσίας δὲν τηρεῖ τὸν κανόνα τοῦτον, ἀλλὰ παραλείπων τὸν ὅρισμόν τοῦ ἔρωτος ἀντιστρέφει τὴν τάξιν τοῦ λόγου καὶ ἀρχαίει ἀπὸ τοῦ τέλους ἀντὶ προαιμίου χρώμενος ἐπίλογον. Ἐκτὸς δὲ τούτου αἱ ἐννοιαὶ εἰσὶν ἐρριμμέναι φύρδην, μίγ-

δην, καὶ τὸ εἰρημένον δεύτερον δὲν ἐπέχει τὴν θέσιν ταύτην ἐκ τινος ἀνάγκης, ὥστε νὰ μὴ δύναται ν' ἀντικατάσθῃ δι' ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ λόγου· ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς φαίνεται ὅτι ἐρρίψε γενναίως ἐπὶ τοῦ χάρτου πᾶν ὅ,τι ἤλθεν ἐπὶ στόμα· ἐνῶ εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι πᾶς λόγος δέον ἵνα ᾖ συντεταγμένος ὡς σῶμα ἐνὸργονον, ἔχων μέσα καὶ ἄκρα ἀρμόζοντα πρὸς τε τὸ ὅλον καὶ πρὸς ἄλληλα.

Ἀλλὰ πρὸς τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Λυσίου ἀντιπραχάλλομένων τῶν δύο ἐτέρων τοῦ Σωκράτους τί τὸ ἐξαγόμενον, τίς ἡ προκύπτουσα διαφορὰ; Οἱ δύο τελευταῖοι λόγοι ἦσαν ἐναντίοι, διότι ὁ μὲν ὑπεστήριξεν ὅτι δέον νὰ χαρίζεται τις εἰς τὸν ἐρῶντα, ὁ δὲ ὅτι εἰς τὸν μὴ ἐρῶντα φίλον. Ἐρίσθη δὲ ὁ ἔρωσ μανία τις. Ἀλλὰ διακρίθησαν δύο εἶδη μανίας· τὸ μὲν γινόμενον ὑπὸ ἀνθρωπίνων νοσημάτων, τὸ δὲ ὑπὸ θείας ἐπιπνοίας, ἥτις ἐξιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς συνήθους αὐτῷ καταστάσεως. Αὕτη δὲ ἡ θεία μανία ὑποδιερέθη εἰς τέσσαρα εἶδη, ὧν ἕκαστον ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ἡ δὲ ἐροτελεστική εἰς τὸν Διόνυσον, ἡ δὲ ποιητική εἰς τὰς Μούσας, ἡ δὲ ἐρωτική ἡ καὶ ἀρίστη εἰς τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν ἔρωτα. Ὅθεν ἐκ τῶν δύο προμνησθέντων εἰδῶν τῆς μανίας, περὶ μὲν τοῦ ἀνθρωπίνου διέλαθεν ὁ πρῶτος Σωκρατικός λόγος, περὶ δὲ τοῦ θείου ὁ δεύτερος· ὁ μὲν ψέγει, ὁ δὲ ἐπαινεῖ τὸν ἔρωτα. Ἴνα δὲ ἐννοήσωμεν τὸν τρόπον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἕτερον λόγον, ἀπὸ τοῦ ψόγου εἰς τὸν ἐπαινον, ἀνάγκη, λέγει ὁ Σωκράτης, νὰ ἐννοήσωμεν τὴν δύναμιν δύο τινῶν ἁπλῶν καὶ τοι κατὰ τύχην ῥηθέντα, ἀποτελοῦσιν ἡμῶς τὸ οὐσιωδέστερον καὶ ἀξιολογώτερον μέρος τῶν λόγων μου, διότι πάντα τὰ ἄλλα μοὶ φαίνεται ὅτι ἐρρέθησαν τῶντι χάριν παιδίας καὶ διασκεδάσεως. Ταῦτα δ' εἶπὶ τὰ δύο εἶδη τῆς διαλεκτικῆς Μεθόδου, ἡ σύνθεσις καὶ ἡ ἀνάλυσις, ἡ ἢ συναγωγή καὶ ἡ διαίρεσις. Διὰ μὲν τῆς συνθέσεως τὰ τῆδε κάκεισε διεσπαρμένα, τὰ καθ' ἕκαστα, τὰ συνάγομεν καὶ τὰ συμπεριλαμβάνομεν ὑπὸ μίαν γενικὴν ἐννοιαν, ἵνα δι' ἀκριβοῦς ὁρισμοῦ γίνηται δῆλον τὸ περὶ οὗ προτίθεται τις νὰ πραγματευθῇ ἀντικείμενον· ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, ἀφοῦ ὠρίσθη ἡ ἐννοια τοῦ ἔρωτος, διεξήχθη ὁ λόγος εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς· τοῦλάχιστον ὡς ἐκ τούτου ἐγένετο σαφές καὶ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν σύμφωνος. Διὰ δὲ τῆς ἀναλύσεως ἀνατέμνομεν τὴν ἐννοιαν εἰς τὰ διάφορα αὐτῆς εἶδη, ὡς εἰς φυσικὰ μέλη, χωρὶς νὰ συντρίβωμεν μέρος τι μιμούμενοι τὸν τρόπον κακοῦ μαγείρου. Οὕτως ἀνωτέρω οἱ δύο λόγοι μου ἔλαβον ὡς θέμα γενικὴν τινὰ ἐννοιαν, τὴν μανίαν. Καθὼς δὲ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα φύσει σύγκειται ἐκ δύο μερῶν, ἥτοι ἐξ ἀριστεροῦ καὶ δεξιοῦ, οὕτω καὶ ἡ μανία μίαν καὶ ἡ αὐτὴ οὐσὶα ἔχει δύο εἶδη διακεκριμένα, καὶ ἐκ τῶν δύο

λόγων ὁ μὲν ἐτράπη ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν μέρος καὶ διεξερχόμενος τὰς διακλαδώσεις τούτου δὲν ἐπέσχε τὴν πορείαν τοῦ εἰμῆ ἀροῦ ἀπάντησε καθ' ὁδὸν ἀριστερόν τινα καὶ ψευδῆ ἔρωτα, ὃν προσηκόντως ἐλοιδότησεν, ὁ δὲ στραφεὶς ἐπὶ τὰ δεξιὰ, ἀπάντησεν ἄλλον τινὰ ἔρωτα ὁμῶνυμον μὲν πρὸς ἐκείνον τὸν πρῶτον, ἀλλὰ θεῖον, ὃν λαβὼν ὡς ὑπόθεσιν τῶν ἐγκωμίων τοῦ ἐπῆνεσεν ὡς αἴτιον εἰς ἡμᾶς μεγίστων ἀγαθῶν.

Ὅθεν ὁ Σωκράτης, οἷοναί ἐξ ἄλλος γινόμενος ὑπὸ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς διαλεκτικῆς ταύτης τέχνης, ἀναφωνεῖ τοὺς ἀξιωματικῶς ἐκείνους λόγους. Ἐγὼ, Φαίδρε, εἶπεν, ἐνθέρμως ἀγαπῶ τὴν μέθοδον ταύτην, τοῦ διαιρεῖν τὰς ἐννοίας καὶ πάλιν συνάγειν αὐτάς ἵνα ὦ ἱκανὸς λέγειν τε καὶ δικαιοεῖσθαι, καὶ ἐὰν εὕρω ἄλλον τινὰ δυνατόν ὄντα νὰ ἐνγκυαλίζηται ἐν μίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ περιβολῇ τὸ σύνολον καὶ τὰς λεπτομερείας ἀντικειμένου τινός, τὴν ἐνότητα καὶ τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐννοίας, τοῦτον σέβομαι καὶ ἀκολουθῶ τὰ ἔχρη αὐτοῦ ὡς θεοῦ (1), καὶ τοὺς ἔχοντας τὴν ἱκανότητα ταύτην, Κίριος οἶδεν ἂν τοὺς ὀνομάζω ὀρθῶς ἢ μὴ, ὅπως δὴ ποτε ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα συνειθίζω μέχρι τῆς σήμερον νὰ τοὺς ἀποκαλῶ διαλεκτικούς. Τοὺς δὲ διδαχθέντας τὴν τῶν λόγων τέχνην παρὰ σοῦ καὶ τοῦ Λυσίου πῶς πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν;

Ἐντεῦθεν οὖν λαμβάνεται τὸ ἐνδόσιμον ὅπως γένηται λόγος καὶ περὶ τῆς συνήθους ῥητορικῆς, περὶ τῶν κανόνων τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὰ περὶ λόγων τέχνης γεγραμμένα βιβλία. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι π. χ. ὅτι δέον νὰ τίθεται πρῶτον εἰς τὸν λόγον τὸ προοίμιον, δεύτερον δὲ ἡ διήγησις μετὰ τῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων, τρίτον τὰ τεκμήρια, τέταρτον αἱ πιθανολογίαι, τέλος δὲ ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ἐξαγομένη πίστις καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς τῆς πεποιθήσεως τοῦ ῥήτορος λαμβανόμενη ἐπιπίστως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ περὶ τοὺς λόγους ἀριστοτέχνου Θεοδώρου τοῦ Βυζαντίου (2). Μετὰ τούτου δὲ συγκαταλεκτέον καὶ Εὐνὸν τὸν Πάριον, ὅστις πρῶτος ἐφεῦρε τὴν ὑποδήλωσιν καὶ τοὺς πλαγίους ἐπαίνους, ἐστιχούργησε δὲ καὶ τὴν περὶ τῶν πλαγίων ψόγων καὶ ἐπιθέτων διδασκαλίαν τοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς μνήμης. Πρὸς δὲ καὶ τὸν Τισίαν (3) καὶ τὸν Γοργίαν, οἵτινες ἀνεκάλυψαν ὅτι τὸ πιθανὸν καὶ ὁμοιάληθες εἶναι προτιμότερον τοῦ ἀληθοῦς, καὶ διὰ τῆς τοῦ λόγου εὐρωστίας ἐξείρουν τὰ σμικρὰ καὶ σμικρύνουσι τὰ μεγάλα, καὶ τὰ παλαιὰ ἐκ-

(1) Τέλος ὁμηρικοῦ στίχου, Ὀδυσ. Ε' 493.—Ζ' 38. καὶ ἐπισθεμετῆχνιον ὡς τε θεοῖο.

(2) Ἀριστ. ῥητορ. 111, 13, Cicer. Brut. 12. Orat. 12.

(3) Τὸν Σικελιώτην, ὅστις μετὰ τοῦ Κόρακος καθίδρυσε πρῶτος ῥητορικὴν σχολὴν εἰς τὴν ἐδιδάχθη καὶ ὁ Γοργίας.

φέρουσι καινοπρεπώς, καὶ περὶ τῶν νεώστὶ γεγεννημένων ἀρχαίζουσι· τέλος δὲ ἐφεύρον τὴν τέχνην τοῦ νὰ πράγματεύωνται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου εἴτε διὰ βραχέων εἴτε διεξοδικώτατα. Μνημονεύει δὲ καὶ τὰ ρητορικὰ τεχνουργήματα τοῦ Πώλου⁽¹⁾, οἷον παλλιλογίας, γνωμολογίας καὶ εἰκονολογίας, ἐτι δὲ καὶ τὰς ἀρμονικὰς ἐκεῖνας λέξεις ἄστινας Λικύμνιος ὁ διδάσκαλός του ἐχάρισεν εἰς ἐκείνον, καθὼς συντελεστικὰ εἰς τὴν τοῦ λόγου εὐφράδειαν. Τοῦ αὐτοῦ δὲ εἵδους ἦσαν καὶ τὰ παρρηγιήματα τοῦ Πρωτάρχου, ἀσχολουμένου περὶ τὴν ὀρθὴν τῶν λέξεων ἀπαγγελίαν καὶ ἔκφρασιν. Περὶ δὲ τὴν τέχνην τοῦ ἐγείρειν τὸν οἶκτον καὶ συγκινεῖν τοὺς ἀκροατὰς ὑπὲρ τοῦ γήρους καὶ τῆς πενίας, ὑπέρεβεν ἅπαντας ὁ δεινὸς ῥήτωρ Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος⁽²⁾, ὅστις ἦν ἐπιτήδειος νὰ διεγείρῃ εἰς ὀργὴν τὸ πλῆθος καὶ πάλιν ὠργισμένους νὰ τοὺς καταπραΰνῃ καὶ νὰ τοὺς καταγοητεύῃ· καὶ ἱκανώτατος νὰ κατηγορῇ τινα ἢ ν' ἀπολογηται ὑπὲρ αὐτοῦ δι' οἰουδήποτε τρόπου. Περὶ δὲ τοῦ τέλους τῶν λόγων κοινῇ ἅπαντες οἱ περὶ ρητορικῆς συγγράψαντες παραδέχονται, ὅτι ὁ ῥήτωρ περαίνων ὀφείλει νὰ υπομνησῇ τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῆς ἐπανόδου ἢ ἀνακεφαλαιώσεως ἕκαστον τῶν εἰρημένων.

Ταῦτα λοιπὸν εἶναι σχεδὸν τὰ κυριώτερα τῶν ρητορικῶν τεχνημάτων· ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀμάρτημα ἅπαντων τῶν περὶ ρητορικῆς συγγράψαντων εἶναι ὅτι, ἀγνοοῦντες τὴν διαλεκτικὴν ἐγένοντο ἀνίκανοι νὰ ὀρίσωσι τί εἶναι ρητορικὴ· ἐπειδὴ ἐγίνωσκον τὰ πρὸ τῆς τέχνης ἀναγκαῖα μαθήματα, ἐπίστευσαν ὅτι ἐφεύρον αὐτὴν τὴν τέχνην· τὸ νὰ γινώσκωσιν ὁμῶς πότε, πῶς καὶ πρὸς τίνας πρέπει νὰ μεταχειρίζονται ἕκαστον τούτων, τὸ νὰ ἐφαρμόζωσι ταῦτα ὡς μέσα πρὸς κοινὸν τινα σκοπὸν, τὴν πειθῶν, καὶ τὸ νὰ κατασκευάζωσι τὸν λόγον ὡς ὅλον τι ἐνὸργانون καὶ εὐρυθμον, τοῦτο πικντάπασι παρημέλησαν θεωρήσαντες αὐτὸ ὡς πάρεργον. Ἀλλ' ἡ κυρία καὶ ὄντως τέχνη τοῦ λέγειν δὲν συνίσταται εἰς μόνην τὴν ἀπόκτησιν τούτων τῶν ἐπουσιωδῶν καὶ προεισαγωγικῶν μαθημάτων· ὁ γινώσκων ἀπλῶς ταῦτα ἄνευ τῆς καταλλήλου ἐφαρμογῆς τῶν δὲν εἶναι ὁ ἀληθῶς ῥήτωρ, ὡς ὁ γινώσκων δι' ὠρισμένων τινῶν φαρμάκων νὰ παράγῃ ὠρισμένα τινὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· δὲν εἶναι ἰατρός, ἂν δὲν γινώσκῃ προσέτι ἐπὶ τίνων κράσεων καὶ εἰς τίνας περιστάσεις καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ πρέπει νὰ ἐνεργῇ τὰ τοιαῦτα ἀποτελέσματα. Ἴνα οὖν ἀποδῇ τις ῥήτωρ ἐλλόγιμος ἀνάγκη νὰ συνδράμωσι δύο τινὰ ὡς

καὶ εἰς πᾶν ἕτερον εἶδος μαθήσεως, τὸ φυσικὸν τοῦ λόγου πλεονέκτημα καὶ ἡ τεχνικὴ ἐνάσκησις· ὅτι δὲ ἐκ τῶν δύο τούτων λείψῃ, κατὰ τοῦτο θέλει εἶσθαι ἀτελής. Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸ μέρος ὅπερ συμβάλλει ἡ τέχνη, ὑπάρχει ἀναντιρρήτως μέθοδός τις, ἥτις ὁμῶς δὲν ἀνευρίσκεται διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ποίου καὶ τοῦ Θρασυμάχου διαχαραχθείσης πορείας. Ἔστω δὲ παράδειγμα ἀληθοῦς ρητορικῆς δεινότητος ὁ Ἀντιφῶν, παριστανόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγλιγλώσσου Ἀδράστου⁽¹⁾, καὶ πρὸ πάντων ὁ Περικλῆς, ὅστις ἐγένετο τελεώτατος πάντων εἰς τὴν ρητορικὴν. Καὶ διατί; διότι εὐφυῆς ὢν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Ἀναξάρχου τὰς περὶ τῆς φύσεως, τοῦ νοῦ καὶ τῆς ὕλης ὑπερβατικὰς αὐτοῦ θεωρίας ἐξ ὧν ἀπέκτησε τὸ ὕψος τῶν διανοημάτων (τὸ ὑψηλόνουν) καὶ τὴν τοῦ λόγου δραστηκότητα (τὸ πάντη τελεσιουργόν). Καὶ τῶνόντι ἡ ρητορικὴ ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψὴν ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἱατρικὴν. Ἐν ἀμφοτέραις ταύταις ταῖς τέχναις δέον νὰ γνωρίσῃ τις ἐν μὲν τῇ ἱατρικῇ τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ἐν δὲ τῇ ρητορικῇ τὴν τῆς ψυχῆς, ἂν μέλλῃ ὄχι μηχανικῶς μόνον καὶ κατ' ἐμπειρίαν, ἀλλὰ ἐλλόγως καὶ κατὰ τινα μέθοδον εἰς ἐκεῖνο μὲν νὰ ἐμποιῇσιν ὑγείαν καὶ ῥώμην διὰ φαρμάκων καὶ τροφῆς, εἰς ταύτην δὲ νὰ ἐμπνεύσῃ οἶκν-δήποτε θελήσῃ πειθῶ καὶ ἀρετὴν διὰ λόγων καὶ σπουδαίων ἀσχολήσεων. Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ ῥήτωρ ν' ἀποκτήσῃ ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, ἥτις προϋποθέτει τὴν τῆς παγκοσμίου φύσεως. Ἴνα δὲ ἀποκτήσωμεν τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως οἰουδήποτε ἀντικειμένου καὶ τὴν μεταδώσωμεν καὶ εἰς ἄλλους, ἀνάγκη πρῶτον νὰ διακρίνωμεν ἂν ᾖναι ἀπλοῦν ἢ σύνθετον· ἔπειτα δὲ εἰάν μὲν ᾖναι ἀπλοῦν, νὰ ἐξετάζωμεν τίνες εἰσὶν αἱ ιδιότητες αὐτοῦ, πῶς καὶ ἐπὶ τίνος ἐνεργεῖ, ἢ πῶς καὶ ὑπὸ τίνος πάσχει· εἰάν δὲ ᾖναι σύνθετον ν' ἀριθμήσωμεν τὰ διάφορα αὐτοῦ εἶδη καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν ἐφ' ἑκάστου τούτων τὴν αὐτὴν ἐργασίαν ἣν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπλοῦ, ἥτοι νὰ διακρίνωμεν πάσας τὰς ιδιότητας αὐτοῦ εἴτε ἐνεργητικὰς εἴτε παθητικὰς.

Ἐντεῦθεν ἄρα γίνεται δῆλον ὅτι ὁ μέλλων νὰ παραδῶσῃ μετὰ σπουδαιότητος τὴν ρητορικὴν τέχνην, πρῶτον θέλει περιγράψῃ ἀκριβέστατα τὴν ψυχὴν ὅπως καταδείξῃ ἂν ᾖναι οὐσία ἀπλὴ καὶ ἡ αὐτὴ, ἢ ἂν, ὡς τὸ σῶμα, ᾖναι πολυειδὴς καὶ ἐκ διαφόρων στοιχείων σύνθετος. Δεύτερον δὲ θέλει δια-

(1) Ὁ Ἀδράστης, βασιλεὺς τοῦ Ἀργεὺς καὶ πεινθερὸς τοῦ Πολυνείκευς, ὅστις ἔντινι τραγωδίᾳ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἰσokράτης (Παναθην.) ἀπεχθύνετο πρὸς τὸν Θησεῖα τὸν βασιλεῖα τῆς Ἀττικῆς συγκινητικῆς ἱερείας. Ἐνταῦθα τίθεται ἀντὶ τοῦ Ἀντιφῶντος τοῦ Φαμνουσίου, ὅστις τοσοῦτον ὑπερέβαλε τοὺς ἄλλους ῥήτορας κατὰ τὴν τοῦ λόγου εὐφράδειαν, ὥστε ἐπωνομάζετο Νέστωρ τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μελίτος γλυκίω νῆεναϊδῆ.

(1) Περ. Πλατ. Γεργίαν.

(2) Τούτου ὁ Ἀριστοτ. Βιβλ. Γ' ῥήτωρ. ἀναφέρει σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον ἑλ ε ο ι, ἡ μέ σ π τ ο υ σ υ γ κ ι ν ε ῖ τ γ ε ι ς ε ι κ τ ο γ.

κρίνειν τίνες εἰσὶν αἱ ιδιότητες αὐτῆς εἴτε ἐνεργητικαὶ εἴτε παθητικαί. Τρίτον δὲ ἀφοῦ κατὰτάξῃ ἀφ' ἑνὸς τὰ διάφορα εἶδη τῆς ψυχῆς καὶ τὰ τούτων παθήματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ εἰς ἕκαστον τούτων ἀντιστοιχοῦντα εἶδη τοῦ λόγου, θέλει ἀναδράμειν εἰς τὰς αἰτίας τὰς προχούσας ἐκεῖνα τὰ ψυχολογικὰ ἀποτελέσματα, διδάσκων διατί ἐξ ἀνάγκης ἐπεται ἵνα ὑπὸ τοιούτων λόγων ἡ μὲν τοιαύδε ψυχὴ πείθεται, ἡ δὲ ἀπειθῇ.

Ὅθεν πρέπει ὁ ρήτωρ, ἀφοῦ σπουδάσῃ τὰς διαφορὰς ψυχικὰς διαθέσεις καὶ τοὺς εἰς ἑκάστην τούτων ἐκφραστούς λόγους νὰ ᾔῃαι ἱκανὸς μετὰ τοῦτον νὰ τὰς ἀντιλαμβάνηται ὁξέως εἰς αὐτάς τὰς πράξεις καὶ περιστάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ὅταν δὲ καταστῇ ἱκανὸς ἀπαντῶν ἀνθρώπων τινα ἵνα ἀμέσως εἴπῃ· Ἰδοὺ ψυχὴ τοιαύτης φύσεως οἶκν μοι ἐξωγράφειν ὁ διδάσκαλος, καὶ ὅπως τὴν πείσω εἰς τοῦτο δέον νὰ ἀπειθῶναι πρὸς αὐτὴν τοιούτους λόγους. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόκτησιν πρῶτον τούτων τῶν γνώσεων, ὅταν διακρίνῃ προσέτι πότε πρέπει νὰ λέγῃ καὶ πότε νὰ σιωπᾷ, πότε νὰ μεταχειρίζηται καὶ πότε ὅχι τὴν βραχυλογίαν καὶ τὴν ἐλεεινολογίαν, καὶ τοὺς σχετικισμούς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου εἶδη, ὅσα ἐδιδάχθη, τότε δὴ κατέχει τελέως τὴν τέχνην τοῦ λέγειν.

Ἀλλ' οἱ τὴν ρητορικὴν τέχνην ἐπαγγελλόμενοι διασχυρίζονται ὅτι δὲν πρέπει ἐπὶ τοσοῦτον νὰ ἐγκυχώμεθα εἰς τὴν Μέθοδον ταύτην, οὐδὲ νὰ ἀνατρέχωμεν τοσοῦτον ὑψηλὰ διὰ μακρῶν ἀνακυκλήσεων. Διασχυρίζονται, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, ὅτι ἵνα ἀποβῇ τις ρητορικὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ γινώσκῃ τὸ ἀληθὲς δίκαιον ἢ ἀγὰθόν, ὅτι ἐν τοῖς δικαστηρίοις οὐδεὶς φροντίζει νὰ διδάσκῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ νὰ πείθῃ, καὶ ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δέον ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὸ ὁμοιόληθες καὶ τοῦτο νὰ ἐπιδιώκῃ ἀνεκδότως· διότι εἰς τοῦτο μόνον συνίσταται ἅπασα ἡ ρητορικὴ τέχνη. Διὰ δὲ τοῦ ὁμοιόληθους καὶ πιθανοῦ οὐδὲν ἕτερον ἐννοοῦσιν εἰμὴ τὰς δοξασίας τῶν πολλῶν, εἰμὴ ὅ,τι φαίνεται ἀληθές εἰς τὸ πλῆθος, ὡς ὁ Τισίας ἐν τῇ ρητορικῇ αὐτοῦ ἐγραψεν.

Ἀλλ' ὁ Σωκράτης διὰ τινος ὥραιας ἀποστροφῆς πρὸς αὐτὸν τὸν Τισίαν ἀντιτάττει τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ρητορικῆς τέχνης, ἡμῖς ἀπεδείκνυμεν, λέγει, ὦ Τισία, ὅτι μόνος ὁ γινώσκων τὴν ἀλήθειαν ἐπίσταται νὰ εὕρῃ καλλίστα καὶ πᾶν εἴτι φαίνεται ὁμοιον πρὸς αὐτὴν, ἐφ' ὅσον πρὸ πολλοῦ ὡμολογῶμεν ὅτι δὲν νομίζεται τι πρὸς τοῦ πλῆθους πιθανὸν καὶ ὡς ὁμοιόληθες εἰμὴ διὰ τὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁμοιότητά του. Ὅθεν ἐὰν μὲν ἔχῃς νὰ μᾶς εἴπῃς ἄλλο τι περὶ τῆς τέχνης τῶν λόγων, σὲ ἀκούομεν, εἰδὲ μὴ, ἐμμένομεν εἰς ὅσα ἤδη παρεδέχθημεν, ὅτι ἐὰν δὲν ὑπολογίσῃ τις τὰς φυσικὰς δια-

θέσεις τῶν ἀκροατῶν του, καὶ δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ δικιωῇ τὰ ὄντα καὶ νὰ περιλαμβάνῃ τὰ καθ' ἕκαστον ὑπὸ μίαν ἰδέαν, οὐδέποτε θέλει εἶσθαι τεχνικὸς περὶ τὸ λέγειν, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι ἐφικτὸν εἰς τὸν ἀνθρώπον· τὴν δὲ γνῶσιν τῶν συναγωγῶν τούτων καὶ διαιρέσεων δὲν θέλει ἀποκτήσῃ ἀνευ βαθείας μελέτης καὶ ἀνεκδότου ἀγῶνος, ὃν ὁ σῶφρων ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ, οὐχὶ ὅπως ἐνεργῇ καὶ ἀγορεύῃ ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅπως δύναται ν' ἀγορεύῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ τὸ κατὰ δύναμιν μετὰ τρόπον ἀρεστὸν εἰς τοὺς θεοὺς. Ὅχι, Τισία, ὁ φρόνιμος ἀνθρώπος, ὡς λέγουσιν οἱ σοφώτεροι ἡμῶν, δὲν πρέπει νὰ μελετᾷ καὶ ν' ἀγωνίζεται πῶς ν' ἀρέσκῃ εἰς τοὺς συνδούλους του εἰμὴ ὡς ἐν παρέργῳ, ἀλλ' εἰς δεσπότης ἀγαθοῦ καὶ ἐξ ἀγαθῶν τὸ γένος ἐλκοντας. Ὅθεν μὴ θυμιάσῃς ἐὰν ᾔῃαι ἀνάγκη μακρῶν περιόδων καὶ ἀνακυκλήσεων ὅπως φθάσωμεν εἰς τὴν ἀληθῆ τῶν λόγων τέχνην, διότι ὀφείλομεν νὰ τὰς διπνέσωμεν πρὸς ἐπιτυχίαν μεγάλου σκοποῦ αὐτῆς τῆς ἀληθείας, οὐχὶ δὲ μικροῦ καὶ εὐτελοῦς, οἷός ἐστιν ὁ ὑπὸ σοῦ προτεινόμενος, τὸ πιθανόν καὶ τὸ ὁμοιόληθες.

Τέλος δὲ αὕτη ἡ περὶ τέχνης καὶ ἀτεχνίας τῶν λόγων πραγματεία συμπληροῦται διὰ τῆς ἐφεξῆς ἐν εἰδει Αἰγυπτιακοῦ μυθεύματος παριστανομένης ἀντιπραχθέσεως τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου καὶ τῶν σχετικῶν ἐκατέρου πλεονεκτημάτων.

Ἐχὼ κατὰ παράδοσιν, διηγεῖται ὁ Σωκράτης, ὅτι περὶ Νεχέρτιν (1) τῆς Αἰγύπτου ἐγένετο ὁ Θεῦθ εἰς τῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ λατρευομένων παλαιῶν θεῶν, εἰς ὃν εἶναι ἀφιερωμένον καὶ τὸ ὄρνεον, ἅπερ οἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσιν Ἰθύν. Λέγεται δὲ ὅτι οὗτος πρῶτος ἐφευρε τοὺς ἀριθμούς, τὸν ὑπολογισμὸν, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀστρονομίαν, ἔτι δὲ τὴν διὰ πεσσῶν καὶ κύβων παιδίαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ τὴν γραφήν. Τῆς δ' ὅλης Αἰγύπτου ἐβασίλευε τότε ὁ Θαμὸς, ὅστις κατώκει εἰς τὴν μεγάλην πόλιν τοῦ ἄνω τόπου, ἣν οἱ Ἕλληνες καλοῦσιν Αἰγυπτίαν Θήβας καὶ τὸν Θαμὸν Ἀμμωνά. (2) Προσελθὼν οὖν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ὁ Θεῦθ τῷ ἐξέθηκε τὰς ὑφ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσας τέχνας καὶ εἶπεν ὅτι ἔπρεπε νὰ διαδοθῶσιν εἰς ἅπαντας τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἡρώτησεν εἰς τί ὠφελεῖ ἑκάστη τούτων τῶν τεχνῶν· ἐνῷ δὲ ὁ Θεῦθ διεξήρχετο τὰ περὶ τῶν ἐφευρεσέων του, ὁ Θαμὸς τὰ μὲν ἔψαγε τὰ δ' ἐπήναι. Ἀλλὰ θὰ ἀπῆται λίαν διεξοδικὸν λόγον τὸ νὰ δεχθῇ τις τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ βασιλέως, ὅσα ἀνέφερε πρὸς τὸν θεὸν ὑπὲρ ἡ κατὰ ἐκάστης τέχνης. Ὅτε δὲ ἐμελλε ν' ἀποφανθῇ περὶ τῆς γραφῆς· Τοῦ-

(1) Πόλιν τοῦ Αἰλτα.

(2) Ὁ βασιλεὺς Θαμὸς μετὰ ταῦτα ἀπεθεώθη, ὅστις εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Ἀμμὸν ἢ Ἀμμων, τὸν Θεβαίων Αἰλ. Ἡρόδ. Β'. 42. Πλούτ. Ισ. καὶ Οὔστ. 9.

το, ὦ βασιλεῦ, τὸ μάθημα, εἶπεν ὁ Θεῦθ θέλει καταστήσειν τοὺς Αἰγυπτίους σοφωτέρους καὶ μνημονικωτέρους· διότι ἡ γραφή ἐφευρέθη ὡς φάρμακον κατὰ τῆς λήθης καὶ τῆς ἀμαθείας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο· ὦ ἐφευρετικώτατε Θεῦθ, δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπινοήσῃ τέχνην τινὰ καὶ νὰ κρίνῃ τὴν ἐκ τῆς ἐφευρομένης καὶ χρήσεως αὐτῆς πηγάζουσιν βλάβην ἢ ὠφέλειαν, καὶ τώρα σὺ πατὴρ ὢν τῆς γραφῆς, ὑπὸ ἐμφύτου πρὸς τὸ ἔργον σου εὐνοίας ἐξέφερες περὶ αὐτῆς κρίσιν ἐναντίαν πρὸς τὴν πραγματικὴν τῆς ἀξίας καὶ δύνανμιν, διότι αὐτὴ ἡ ἐφεύρεσίς σου θέλει ἐμποιεῖν λήθην εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθόντων παρελθούσης τῆς τοῦ μνημονικοῦ ἐνασκήσεως, ἐπειδὴ πεποιθότες εἰς τὴν γραφὴν ἀναμνησκονται ἐξωθεν ὑπὲρ ἀλλοτρίων τύπων ἢ ὑπὸ τῶν γραπτῶν χαρακτηρῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἐνδοθεν ἐξ ἰδίας αὐτῶν διανοητικῆς ἐνεργείας· δὲν ἐφεῦρες λοιπὸν βοηθητικὸν μέσον τῆς μνήμης, ἀλλὰ τῆς ἀπλῆς ὑπομνήσεως· καὶ παρέχεις εἰς τοὺς μαθητάς σου δόκησιν σοφίας, ὅχι ἀλήθειαν καὶ πραγματικότητά· διότι ἀνγκυρόντες πολλὰ ἄνευ ὁδηγίας διδασκάλου, θέλουσι λάθῃν οἴσιν ὅτι εἶναι πολυμαθεῖς, ἐνῶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀμαθεῖς, καὶ ἡ δοξασοφία των θέλει τοὺς καταστήσειν δυσκοινωνήτους εἰς τὸν πρακτικὸν βίον.

Ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα ὁ Φαῖδρος ὑποδεικνύει ἀδιαφορίαν καὶ περιφρόνησιν τοῦ προεκτεθέντος διηγήματος, διότι εἶναι αἰγυπτιακόν, πλαγίως ἐλέγχει αὐτὸν ὁ Σωκράτης λέγων, ὅτι οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι ἐπειδὴ δὲν ἦσαν σοφοί, ὡς ὑμεῖς οἱ νεώτεροι, δι' ἀπλοϊκότητα ἀπεδέχοντο μαντικὰς λόγους ἀπὸ δρυὸς (1) καὶ ἀπὸ πέτρας, ἥρκει μόνον ἡ δρυὶς καὶ ἡ πέτρα νὰ τοῖς ἐλεγον ἀληθῆ. Σὺ δὲ ἀπ' ἐναντίας ἐνδιαφέρεσαι νὰ πληροφορηθῇς τίς καὶ πόθεν εἶναι ὁ λαλῶν, καὶ δὲν περιορίζεται εἰς τὰύτην μόνην τὴν ἔρευναν, ἀν οἱ λόγοι του ἦναι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς.

Καὶ τινόντι οἱ γραπτοὶ λόγοι εἰς οὐδὲν ἄλλο τι συντελοῦσιν εἰ μὴ μόνον εἰς τὸ νὰ ὑπομνησκώσι τὸν ἐπιστάμενον ἤδη τὰ πράγματα περὶ ὧν ἐκεῖνοι διαλαμβάνουσι· διότι ἡ γραφή ἔχει τὸ αὐτὸ ἔλλειμμα ὅπερ καὶ ἡ ζωγραφία. Καθάπερ τὰ ἔργα τούτης ἴστανται μὲν ὡς ζῶντα, ἀλλ' ἐὰν τὰ ἐρωτήσῃς τι σιγῶσι μετὰ πολλῆς σοβαρότητος, οὕτω καὶ οἱ γραπτοὶ λόγοι ὅταν τοὺς ἀκούῃς, νομίζεις ὅτι λαλοῦσιν ὡς φρονούντές τι, ἀλλ' ἐὰν τοὺς ἐρωτήσῃς περὶ τῆς ἐννοίας τινὸς τῶν ἐν αὐτοῖς ἐμπεριεχομένων, ἀποκρίνονται τὸ αὐτὸ πάντοτε. Ὅταν δὲ ἀπαξ γραφῇ ὁ λόγος περιπίπτει ἀδιακρίτως εἰς τὰς χεῖρας τῶν τε ἐννοούντων αὐτὸν καὶ τῶν μὴ, καὶ ἀγνοεῖ πρὸς τίνας ὀφείλει νὰ λαλῇ καὶ πρὸς τίνας νὰ τηρῇ σιγὴν. Πα-

ρεννοούμενος δὲ ἢ ἀδίκως ὀνειδισθεὶς, ἔχει πάντοτε ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ πατρός του, διότι αὐτὸς οὔτε ν' ἀντιστῇ οὔτε νὰ βοηθήσῃ ἑαυτὸν δύναται.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ γραπτοῦ ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος, ἀδελφὸς τούτου γνήσιος, λόγος ζῶν καὶ ἐμψυχος, ὅστις γράφεται μετ' ἐπιστήμης εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μανθάνοντος, οὐ τινος ὁ γραπτὸς δὲν εἶναι εἰμὴ εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα. Ὁ ἔχων λοιπὸν τὴν ἐπιστήμην τῶν δικαίων καλῶν καὶ ἀγαθῶν δὲν θέλει ματαιοπονεῖν συγγράφων, ἐνῶ τὰ διὰ κηλᾶμου καὶ μέλανος ἐπὶ τοῦ χάρτου γραφόμενα δὲν ἰσχύουσιν ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἐκπαίδευσιν, ὅσον ἡ ζῶσα φωνὴ τοῦ διδασκάλου, ἥτις καὶ τὰς ἀναφυόμενας ἀπορίας δύναται νὰ λύσῃ, καὶ πρὸς διασάφισιν τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας συμβάλλει τὰ μέγιστα· ἀλλ' ἐὰν ποτε συγγράφῃ, θέλει μόνον πράττειν τοῦτο χάριν ἀπλῆς διασκεδάσεως, θησαυρίζων ὑπομνήματα καὶ δι' ἑαυτὸν ἐὰν φθάσῃ εἰς τὸ γῆρας, ὅπερ ἐπιφέρει τοῦ μνημονικοῦ ἐξασθένειαν, καὶ διὰ τοὺς ἀκολουθοῦντας τὰ αὐτὰ ἔχνη, καὶ ὅταν οἱ ἄλλοι ἐντροφῶσιν εἰς συμπόσια καὶ εἰς ἐτέρας παραπλησίας ἡδονάς, τότε ἐκεῖνος ἀντὶ τούτων τῶν ἀπολαύσεων θέλει διάγειν τὸν χρόνον παίζων μὲ τὰς συγγραφάς. Καὶ εἶναι μὲν εὐγενὴς ἡ περὶ ταύτας διατριβῆς, ἀλλ' ἔτι εὐγενεστέρα ἡ ἔντατος ἀσχολία καὶ προσπάθεια, ὅπως ἀφοῦ εὖρη τις ψυχὴν εὐκαρπον, φυτεύῃ καὶ σπεῖρῃ ἐν αὐτῇ διὰ τῆς διλεκτικῆς τέχνης λόγους ἐπιστημονικοὺς, ἱκανοὺς νὰ βοηθῶσιν ἑαυτούς τε καὶ τὸν σπορέα αὐτῶν, λόγους γονίμους, οἵτινες βλαστάνοντες εἰς ἄλλης καρδίας, εἰς ἄλλους χαρακτηρᾶς φύουσιν ἄλλους τοιοῦτους λόγους διὰ τῆς διηγετικῆς ἀναβλαστήσεως ἀπαύαναντίζοντας τὸ πρῶτον σπέρμα καὶ εἰς τὸν ἔχοντα αὐτὸ χορηγοῦντας τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἐφικτὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Μετὰ τὰς Σωκρατικὰς τούτας σκέψεις περὶ τῆς διφορίας τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου, ἐπὶ τέλους ἔπεται βραχεῖά τις ἀνακεφαλαίωσις τῶν περὶ τῶν ἐντέχνως ἢ ἀτέχνως συντεταγμένων λόγων προεκτεθέντων, οἷς παρέσχε τὸ ἐνδύσιμον ἡ πρώτη ἐκείνη ἐπίκρισις τῆς συγγραφῆς τῶν λόγων τοῦ Λυσίου. Ὅθεν ἰδοὺ τὸ οὐσιωδέστερον αὐτῶν ἐξελγόμενον, ὅπερ διακρατοῦντες ἐν τῇ μνήμῃ δυνάμεθα κατόπιν ἀσφαλέστερον νὰ ἐργασθῶμεν ὅταν ἐπανακάμψωμεν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Διαλόγου, πρὸς κριτικὴν αὐτοῦ ἔρευναν καὶ διασάφησιν.

Πρὶν ἢ γνωρίσῃ τις τὴν ἀληθῆ φύσιν ἐκάστου πράγματος, ἐπιλέγει ὁ Σωκράτης, περὶ οὗ πραγματεύεται εἴτε προφορικῶς εἴτε ἐγγράφως, καὶ γένηται ἱκανὸς νὰ δίδῃ περὶ αὐτοῦ γενικὸν τινα ὅρισμόν, καὶ μετὰ τὸν ὅρισμόν νὰ τὸ διακριθῇ κατ' εἶδη μέχρι τοῦ

(1) Περὶ τῆς ἐν Αἰσώπῳ Δρυὸς Παραβ. Ἑρεδ. Β'. 52.

ἀδιαιρέτου· πρὶν ἢ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς καὶ ἀνευρίσκων τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ λόγου ὅπερ ἀρμόττει εἰς ἕκαστον εἶδος ψυχῆς καταστῆ ἱκανὸς ὅπως διατάττῃ τὸν λόγον κατὰ τοὺς διαφόρους χαρακτῆρας καὶ τὰς διαθέσεις τῶν πρὸς οὓς ἀποτείνεται, πρὶν ἢ γυμνασθῇ εἰς πάντα ταῦτα, εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταχειρισθῇ εὐστόχως τὴν τέχνην τοῦ λόγου εἴτε διὰ νὰ διδάξῃ, εἴτε διὰ νὰ πείσῃ. Περὶ δὲ τοῦ προταθέντος ζητήματος ἂν φέρῃ δόξαν ἢ ὄνειδος, τὸ ν' ἀπαγγεῖλῃ τις καὶ νὰ συγγράφῃ λόγους, ἀρκουσι τὰ λεχθέντα ὀλίγον ἀνωτέρω, διατυπωθείσης οὕτω πως τῆς λύσεως αὐτοῦ, ὅτι ἐὰν οἱ συντάττοντες εἴτε ἴδια συγγράμματα, ὡς π. χ. ὁ Λυσίας, εἴτε πολιτικά, ὡς οἱ νομοθέται, (διότι καὶ τί ἄλλο εἶναι οἱ νόμοι ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, ἢ πολιτικὰ συγγράμματα) ἐὰν, λέγω, νομίζουσιν ὅτι ἐφιλοτέχνησαν αὐτὰ μετὰ πολλῆς στενρότητας καὶ σαφηνείας, ἐνῶ ἐν αὐτοῖς λείπει ἡ γνῶσις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καθίστανται ἐν πράγματι καὶ ἀληθείᾳ ἐπονείδιστοι, καὶ ἂν ὁ σύμπας ὄχλος τοὺς χειροκροτῇ. Ὅστις ὅμως φρονεῖ ὅτι οἱ καλῆτεροι ἐκ τῶν γραπτῶν λόγων δὲν εἶναι εἰμὴ ἀπλοῦν μέσον ὑπομνήσεως, διὰ τοὺς προειδόμενους ἤδη τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι μόνοι οἱ ἀπαγγελλόμενοι χάριν διδασκαλίας καὶ μαθήσεως οἱ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ ἐγχαραττόμενοι, οἵτινες πραγματεύονται περὶ δικαίου καὶ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, μόνοι οὗτοι συνδυάζουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἐνεργές, τὸ τέλος καὶ τὸ σπουδαῖον, καὶ ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόγοι εἶναι γνήσιοι υἱοὶ τοῦ πατρὸς των, πρῶτον μὲν οἱ ὑπ' αὐτοῦ γεννηθέντες, ἔπειτα ὅσοι ὄντες ἐκγονοὶ καὶ ἀδελφοὶ τούτων γεννῶνται ἐν ταῖς ψυχαῖς ἄλλων μετὰ τρόπον γνήσιον, οὗτος ὁ τὰ τοιαῦτα φρονῶν εἶναι ὁ ἀνὴρ ὃν ἐγὼ καὶ σὺ, ὦ Φαῖδρε, ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν ὡς παράδειγμα πρὸς ἀπομίμησιν.

Μέλλων δὲ ἤδη ὁ Σωκράτης ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ Φαίδρου παραγγέλλει εἰς τοῦτον ἵνα πορευθεὶς εἴπῃ εἰς τὸν Λυσίαν καὶ τοὺς ἄλλους λογογράφους, καὶ εἰς τὸν Ὀμπρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητὰς λυρικοὺς τε καὶ μὴ, καὶ τοὺς συγγράψαντας πολιτικοὺς λόγους ὑπὸ τὸ ὄνομα νόμους, ὅτι ἂν τις αὐτῶν κάτοχος ὦν τῆς ἀληθείας εἶναι ἱκανὸς νὰ ὑπερασπίζῃ τὰ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντα καὶ νὰ διδῇ λόγον τῶν ἐννοιῶν των καὶ ἀγορεύων ν' ἀποδεικνύῃ μικροῦ λόγου ἄξια τὰ γεγραμμένα, οὗτος δὲν πρέπει ν' ἀποκαλεῖται λογογράφος, ἢ ποιητής, ἢ νομοθέτης ἀλλ' ἀποδοτέον αὐτῷ ἄλλην τινὰ ἐπωνυμίαν, καταλληλοτέραν εἰς τὸ εἶδος τῶν σπουδαίων ἀσχολιῶν του. Πλὴν ἡ μὲν τοῦ σοφοῦ ἐπωνυμία μοι φαίνεται ὅτι εἶναι ὑπεράνθρωπος, ἐμπρέπουσα εἰς τὸν Θεὸν μόνον, ἡ δὲ τοῦ φιλοσόφου, ἢ ἄλλη τις ἀνάλογος μᾶλλον ἀρμόζει καὶ συνάδει πρὸς τὸν χαρακτῆρά του. Ἀπ' ἐναντίας

δὲ ὁ μὴ ἔχων ἐκ τοῦ προχείρου νὰ φέρῃ εἰς φῶς ἄλλο τι σπουδιότερον τῶν ὅσα συνέθηκεν ἢ συνέγραψε, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον βασανίζων τὸν νοῦν του εἰς ἐπιδιορθώσεις αὐτῶν καὶ προσθαφκιρέσεις, δικαίως πρέπει νὰ ἐπονομάζεται ποιητής ἢ λόγων συγγραφεὺς ἢ νομογράφος. Μὴν ἀμελήσης λοιπὸν, ὦ Φαῖδρε, λέγει ὁ Σωκράτης, νὰ περὶ γείλῃς ταῦτα εἰς τὸν Λυσίαν τὸν ἐταῖρόν σου, προτρέπων αὐτὸν ὅπως συγκιρνεῖ τὴν ῥητορικὴν μετὰ τῆς φιλοσοφίας. Συνάμα δὲ ἐκφράζει καὶ τὸ προαίσθημά του περὶ τοῦ νέου Ἰσοκράτους διαδηλών ὅτι, καθ' ὅσον δύνανται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν ἐμφύτων πλεονεκτημάτων τοῦ τε νοῦς καὶ τῆς καρδίας του, θαρρῇ περὶ αὐτοῦ ὅτι προΐουσης τῆς ἡλικίας, οὐ μόνον περὶ αὐτοῦ τοὺς λόγους, εἰς οὓς νῦν ἀσχολεῖται τοσοῦτον θέλει ὑπερβῇ τοὺς ὁμοτέχνους του, ὥστε νὰ θεωρῶνται ὡς παῖδες πρὸς αὐτὸν παραβαλλόμενοι, ἀλλὰ καὶ θειοτέρα τις ὁρμὴ φύσει ἐνυπάρχει εἰς τὴν διάνοιαν τούτου τοῦ νέου ῥοπή τις πρὸς τὴν φιλοσοφίαν.

Ἐν τέλει δὲ ἐπισφραγίζεται ὁ Διάλογος διὰ τῆς ἐρεξῆς ἐμφαντικῆς εὐχῆς ἣν ὁ Σωκράτης, πρὶν ἢ ἀπέλθῃ, ἀπευθύνει πρὸς τὸν Πᾶν καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιτοπίους θεοὺς. Ἡ φίλε Πᾶν καὶ ἄλλοι θεοὶ ὅσοι ἐνταῦθα λατρεύεσθε, χαρίσατέ μοι τὴν ἐνδόμυχον τῆς ψυχῆς καλλονήν· τὰ δὲ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ, ὅσα ἔχω εἴθε νὰ ἦναι εἰς ἀρμονίαν πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ μου· μόνον δὲ τὸν σοφὸν νὰ νομίζω πλούσιον, καὶ νὰ ἔχω τοσοῦτον πλῆθος χρυσοῦ ὅσον ἐπάρκει εἰς τὰς ἀνάγκας ἀνδρὸς σώφρονος.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

Αἱ παροιμίαι εἰσὶν ἡ ἠθικὴ καὶ πρακτικὴ τοῦ λαοῦ φιλοσοφία, συντόμως καὶ ἀπλοῦς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' ἀλληγορικῶς ἐκπεφρασμένη, ἢ, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην¹⁾, «παλαιὰς φιλοσοφίας ἐγκαταλείμματα, περισωθέντα διὰ συντομίαν καὶ δεξιότητα»²⁾. διὰ τοῦτο καὶ οἱ Γάλλοι *sagesse des na-*

¹⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, συνέγραψε συλλογὴν παροιμιῶν μὴ σωζομένην (Διογ. Λαέρτ. 26. Β. Ἀριστ. 45 β. Θεοφρ.—Ἀθην. 1Ε, σ. 761).

²⁾ Τὴν ἐμμέτρον τῶν παροιμιῶν χρησιμεύει εἰς τὴν εὐχελωτέραν αὐτῶν ἀπομνημόνευσιν· διὸ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅταν εἰσέτι ἡ γραφὴ δὲν ἦτο γνωστὴ, ἐμελλοποιοῦν τὰς νόμους (Ἀριστ. Πρεβλ. 10. 28.)